

ROBBE-GRILLET'İN SİLGİLERİ ve OİDİPUS ÖYKÜSÜ

Prof. Dr. Muharrem Şen* □

1950'li yıllarda Alain Robbe-Grillet adında bir ziraat mühendisinin, kendi deyişle, "zevki ve kârı"¹ mesleğini bırakarak edebiyata yönelmesi ve yepyeni bir roman anlayışı ile romanlar yayınlamaya başlaması Fransız edebiyat tarihinde yeni bir sayfanın açılmasına neden olur. Robbe-Grillet 1953 yılında yayınladığı **Silgiler (Les Gommages)**² adlı romanıyla dikkatleri üzerine çekecek, klasik roman kavramlarını altüst ederek roman anlayışına yepyeni boyutlar getirecek ve bu yeni anlayış çerçevesinde birçok romanı etrafında toplayacaktır.

Geleneksel romancıların sıkı sıkıya sandığı dört kavram; kişi, öykü, bağımlılık, biçim ve içerik kavramları artık Robbe-Grillet için "modası geçmiş"³ kavramlardır.

Ona göre kişiler üzerine kurulmuş bir roman geçmişte kalmıştır. Romandaki eylemi yönlendiren, serüvenden serüvene koşan, belli özelliklere sahip, toplumun belirli kesimlerinin simgesi olmuş, bize bazı bilgileri aktarma görevini üstlenen kişilerin Robbe-Grillet'nin romanlarında yeri yoktur.

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Alain Robbe-Grillet'nin Emile Henriot'ya mektubu, 15 Haziran 1955, **Obliques** (Robbe-Grillet Özel sayısı), Sayı 16-17, 1978, s. 88.

² Robbe-Grillet'nin ilk romanı **Le Régicide (Kral Katili)** dir; ancak 1978 yılına kadar yayınlanmamıştır.

³ **Pour un Nouveau Roman**, Paris, Gallimard, 1963, s. 29-53.

Robbe-Grillet kronolojik bir çizgiyi takip eden, nefes kesici, başı sonu olan düzenli bir öyküye karşıdır. Romanın "her şeyden önce bir öykü", gerçek romancının da "bir öyküyü anlatmasını bilen" olduğunu söylemek son derece yanlıştır.⁴

Romancı edebiyattan başka hiçbir şeye bağımlı olmamalıdır. Onun görevi şu veya bu düşünceyi aktarmak, şu veya bu düşüncenin bayraktarlığını yapmak, bizleri herhangi bir konuda bilgilendirmek veya herhangi bir mesaj vermek değil, sımsıkı sanatına sanılmaktır.

Robbe-Grillet'nin önemle üzerinde durduğu bir başka kavramsa biçim ve içeriktir. Biçim ve içeriğin ayrı ayrı ele alınması doğru değildir. Öyküyü yazıdan, romanın yapısından ayrı düşünmek kadar saçma bir şey olamaz. "Sanat yazanın mesajını süslemekle görevlendirilmiş az veya çok parlak renkleri olan bir zarf, bir bisküvi paketinin etrafındaki yaldızlı bir kağıt, duvardaki bir sıva, balığı tatlandırılan bir sos değildir."⁵ Robbe-Grillet'ye göre sanat bir zebraya benzer. "Sırtındaki çizgilerin herhangi bir anlamı olmasa da zebra gerçektir, onu reddetmek usa aykırıdır."⁶

Klasik romanın sıkı sıkıya sarıldığı bu dört kavrama Robbe-Grillet'nin yeni boyutlar getirmesi şüphesiz onun gerçekçilik anlayışından kaynaklanmaktadır. Herkes dünyayı "kendini gördüğü gibi" görüyorsa⁷ hangi gerçeklikten söz edilebilir? Ona göre gerçek öznedir; öznel olan, yani bir kişiye ait olan bir gerçeği genelleyerek herkesin gerçeği olarak sunmak doğru değildir. Bunun için "Yeni Romanın tek amacı, tam bir öznelliğe ulaşmaktır." Balzac'ın romanlarında bu öznelliği bulamayan Robbe-Grillet: "Balzac'ın romanlarında dünyayı tasvir eden kimdir? Her şeyi bilen; her yerde hazır bulunan; aynı anda her yere yerleşen; aynı anda nesnelere ön ve arka yüzlerini gören; aynı anda hem yüzün, hem billincin hareketlerini izleyen; her serüvenin hem şimdisini hem geçmişini ve hem de geleceğini tanıyan bu anlatıcı kimdir? Bu, Tann'dan başkası olamaz" diyor ve kitaplarında bizim gibi, kendisinin gibi bir insanın bulunduğunu ve onun "sınırlı,

⁴ Aynı eser, s. 34.

⁵ Aynı eser, s.51.

⁶ Aynı eser, s. 49.

⁷ Aynı eser, s. 172.

belirsiz deneyiminden başka hiçbir şeyi anlatmadığını", "kendi kendinin anlatıcısı olduğunu"⁸ belirtiyor. Sanat için önceden bilinen ne toplumsal, ne tarihsel, ne psikolojik, ne de ahlâki hiçbir şey yoktur; onun görevi önceden bilineni anlatmak değildir; "ne kesinlik, ne tez, ne de bir mesaj" onu ilgilendirmez." "Romancının 'söyleyecek bir şeyi olduğunu ve sonra bunu nasıl söyleyeceğini' araştırdığını sanmak yanılgıların en büyüğüdür". "Modern roman (...) bir araştırmadır; fakat zamanla anlamlarını bizzat kendisi yaratan bir araştırma"⁹. Bu araştırma Jean Ricardou'nun dilinde serüvene dönüşür. Ona göre çağdaş roman "bir serüvenin yazımı" değil, "bir yazımın serüvenidir."¹⁰ Bir araştırma, bir yazım serüveni, ne denirse denilsin, modern romanda, dolayısıyla Yeni Romanda artık sanat içeriğin hizmetinde değil, içerik sanatın hizmetindedir.

Robbe-Grillet bu teorik görüşlerini **Silgiler**'den itibaren uygulamaya koyulur. Roman tekniğini üçüncü romanı olan **Panjur**¹¹dan itibaren de en mükemmel, en etkili hale getirir¹². Ziraat mesleğini bırakarak birden bire edebiyat dünyasının içine dalan bu romancı ilk romanı **Silgiler**'de şiddetle eleştirdiği bazı romanesk unsurlardan kurtulamaz; Balzac'daki tanrısal yazarlığa kendisi de sarılır, romanındaki kişilerin kafalarının içine girer, yorumlar yapar. Robbe-Grillet

⁸ Aynı eser, s. 148-149.

⁹ Aynı eser, s. 152-153.

¹⁰ Jean Ricardou, *Esquisses d'une théorie des générateurs, Position et Opposition sur le roman contemporain*, Actes du Colloque de Strasbourg présentés par Michel Mansuy, Paris, Editions Klincksieck, 1971, s. 143.

¹¹ **La Jalousie** Türkçeye Bertan Onaran tarafından **Kıskançlık** olarak çevrilmiştir (İstanbul, Ara Yayıncılık, 1989). "La Jalousie" panjur ve kıskançlık anlamlarında kullanılan iki anlamlı bir sözcüktür. Romanın konusunun kıskançlık olmasına rağmen bu sözcük romanda hiçbir zaman kıskançlık anlamında kullanılmamıştır. Robbe-Grillet **La Jalousie**'de biçim ve içeriğin birbirinden ayrılmazlığı, biçimin romanın sonunda kendi anlamını kendi yaratacağı tezinden hareketle hiçbir şekilde kıskanç veya kıskançlık anlamına gelen bir sözcük kullanmaz. Romanda "la jalousie" sözcüğü hep panjur anlamıyla kullanılmıştır. Çevirmenler genelde yazarın düşüncelerini gözardı ederek okuyucu için çekici olan başlıkları tercih ederler. Bu diğer ülkelerde de böyledir. Bir örnek vermek gerekirse **Silgiler** İspanyolcaya **Profesör Dupont'un Çift Ölümü** (**La doble muerte de Profesor Dupont**), Almancaya **Fazladan bir gün** (**Ein Tag zuviel**) olarak çevrilmiştir. Robbe-Grillet'nin **La Jalousie**'sini okuduktan sonra başlığının Türkçeye çevrilmesinin pek kolay olmadığı görülür; çünkü "la jalousie" iki anlamlı bir sözcüktür ve Robbe-Grillet de böyle iki anlamlı bir sözcüğü bilerek seçmiştir. Türkçede kıskançlık ve panjur anlamına gelen tek bir sözcük bulunmadığına göre, birini tercih etmek gerekecektir. Robbe-Grillet'nin biçime verdiği önem göz önünde bulundurulursa **La Jalousie**'yi **Panjur** olarak Türkçeleştirmek daha uygun olacaktır.

¹² Yvonne Guers, *La Technique romanesque chez Alain Robbe-Grillet*, **The French Review**, Vol XXXV, Mayıs 1962, no: 6.

ikinci romanı **Gözlemci (Le Voyeur)**'den itibaren kendini toparlayacak ve romanlarını buna benzer çelişkilerden anndıracaktır; ancak belirtmek gerekir ki **Silgiler** bazı klasik yönlerine rağmen Robbe-Grillet'nin romanlarının ilk örneği, ana örneğidir. Robbe-Grillet bütün roman tekniğini bu ilk romanında uygulamıştır. Romanlarında bütün sokakların, bütün evlerin, bütün yerlerin birbirine benzediği gibi, romanları da aynı şekilde gerek tematik ve gerekse biçimsel açıdan birbirine benzemektedir.

Silgiler ilk bakışta, "sürpriz bir sonuçla roman kahramanı dedektifin romanın sonunda asıl suçlu olarak ortaya çıktığı ünlü **Trent's Last Case (Trent'in son olayı)** veya **Le Meurtre de Roger Ackroyd (Roger Ackroyd'un cinayeti)** tarzında" bir polis romanı gibi görünür¹³; ancak roman daha dikkatli bir şekilde incelenirse hiç de basit bir polis romanı olmadığı açıkça görülecektir. **Silgiler** genel yapısıyla polis romanına benzer; fakat "asıl olan" polis romanına benzerliğinde değil başka yerdedir.¹⁴

Okuyucusuyla oyun oynamayı seven Robbe-Grillet daha ilk romanında, bir yandan romaneskin eleştirisini yaparken, diğer yandan da romanına malzeme olarak klasik bir öyküyü seçmiştir. Robbe-Grillet'nin kendisinin da açıkça belirttiği gibi **Silgiler**'de ele alınan "aşağı yukarı Kral Oldipus'un ters yüz edilmiş bir öyküsü"dür¹⁵.

Oldipus öyküsü eski bir Yunan efsanesidir. Bir kahinin söylediğine göre Thebai kralı Laios'un bir gün bir oğlu olacak, babasını öldürüp annesiyle evlenecektir. Oğlu olunca kahinin söylediklerinin gerçekleşmesinden korkan Laios; oğlunun ayak bileklerini delip bağlayarak bir dağın yamacına bırakır. Laios'un oğlunu bulan bir çoban, çocuğa acyarak onu Korintos'a götürür. Korintos kralı, Laios'un oğlunu evlat edinir ve ona "şış ayaklı" anlamına gelen Oldipus adını verir. Oldipus kahinden babasını öldürüp annesiyle evleneceğini öğrenince bu kehanetin gerçekleşmesini önlemek için Korintos'u terkeder. Ancak yolda kral Laios ile karşılaşır ve bir kavga sonucu onu öldürür. Bilmeden babasını

¹³ Bruce Morrisette, **Les Romans de Robbe-Grillet**, Nouvelle édition augmentée, Paris, Éditions de Minuit, 1963, s. 50.

¹⁴ François Baqué, **Le Nouveau Roman**, Paris, Bordas, 1972, s. 120.

¹⁵ Alain Robbe-Grillet'nin Gérard Bauer'e mektubu (Eylül 1958), **Obliques**, s.76.

öldürmüştür. Daha sonra Thebal'ye gider. Bir Sfenks gelen geçene "sabahları dört, öğleyin iki, akşam üç ayaklı yaratığın kim olduğu" bilmeceğini sormakta ve bilemeyen öldürmektedir. Oldipus bunun insan olduğunu söyler. Ona göre insan doğduğunda emeklediğinden dört ayaklıdır; büyüünce yürümeye başlar, iki ayaklıdır ve yaşlanınca da bastonla dolaşacağından üç ayaklıdır. Oldipus bilmeceyi bilmiştir. Sfenks üzüntüsünden intihar eder. Sfenksden kurtulan Theballiler Oldipus'u kralı kalan Thebal'ye kral yaparlar ve dul kraliçe ile evlendirirler. Böylece Oldipus annesiyle evlenmiş olur. Oldipus'un dört çocuğu olur. Bu arada Laios'u öldürenin bulunmasını ister. Gerçek ortaya çıkınca kansı, yani annesi kendini öldürür. Oldipus da gördüğü gerçekler karşısında kendi gözlerini oyar, bir çocuğunun eşliğinde Thebal'yi terkederek Kolonos'a gider.

Silgiler'de ele alınan öykü Oldipus öyküsüne şaşılacak derecede benzemektedir. Bir örgüt her gün akşam saat 7.30'da belirlenen kişileri öldürmektedir. Sıra siyaset ekonomisi profesörü Dupont'a gelmiştir. Garinati adında bir tetikçi profesör Dupont'u öldürmekle görevlendirir. Ancak Garinati profesör Dupont'u öldüremez, kolundan yaralar. Örgütten kurtulmak isteyen Dupont doktor arkadaşı Juard'dan yardım ister. Juard, profesör Dupont için ölüm raporu hazırlar ve gazetelerde profesör Dupont'un öldüğü haberi çıkar. Wallas adında bir polis cinayeti araştırmak için kente gelir. Kentdeki polis teşkilatı Wallas'a pek yardımcı olmaz. Komiser Laurent'e göre Dupont herhangi biri tarafından vurulmamış, intihar etmiştir. Romanın sonlarına doğru bu tahminler yön değiştirir: Dupont yaşamaktadır.

Doktorun bürosunda gizlenmekte olan profesör Dupont kenti terkedecektir; ancak gitmeden önce kalmakta olduğu yerden bazı önemli belgeleri alması gerekmektedir. Belgeleri almak için akşam saat 7.30'da oturmakta olduğu daireye gider. Bu sırada araştırmalarını sürdüren Wallas Dupont'un dairesindedir. Dupont dairesinde Wallas'ı görünce silahına sarılır. İkisi birden tabancalarını ateşlerler. Profesör Dupont ölür. Ölen profesör aslında Wallas'ın babasıdır. Küçüklüğünde babası tarafından terkedilen Wallas bilmeden kendi babasını öldürmüştür.

Görüldüğü gibi her iki öyküde de küçüklüğünde babası tarafından terkedilen bir çocuğun daha sonra doğduğu yere dönerek bilmeden babasını

öldürmesi anlatılmaktadır. Oldipus öyküsü ile Silgiler arasındaki benzerlik bununla sınırlı kalmaz. Robbe-Grillet romanının alışıla gelmiş "basit bir polis romanı olmadığı", içeriğinin Oldipus öyküsü veya trajedisi ile yakından ilgili olduğu konusunda "okuyucunun dikkatini çekmek için"¹⁶ sık sık Oldipus efsanesinin değişik motiflerini sergilemektedir. Wallas'ın silgi almak için girdiği kırtasiye dükkanının vitrinde bir mankenin Thebai harabelerini resmetmesi, Wallas kenti dolaşırken bir perdede işlenmiş olarak gördüğü çobanların yeni doğmuş bir çocuğa bir koyunun memesinden süt emzirtmeleri sahnesi, kanalın sularında ışık yansıması ile bellren Sfenks görüntüsü, kentdeki Lalos'un arabasını simgeleyen heykel, yine bir çocuğun beraberindeki kör bir adamın heykelciği, kentin bir caddesinin adının Korintos caddesi olması gibi romanda karşımıza çıkan değişik motifler bize Oldipus efsanesini işaret etmektedirler.

Wallas'ın kırtasiye dükkanında aradığı silginin markası belki de bu işaretlerden en somut olanıdır. Wallas silgi almak için kırtasiye dükkanına girer. Kırtasiyecî kadın istediği silginin belli bir markası olup olmadığını sorar. Wallas silginin altı harfli olduğunu, yalnızca ortadaki iki harfi anımsadığını, bunun da "Dİ" olduğunu söyler.¹⁷ Bu Wallas'ın aradığı silginin markasının "Oedipe" (Oldipus) olduğunu göstermektedir. Robbe-Grillet bununla bize biçimde saklı olan içeriğin Oldipus öyküsü olduğunu göstermek istemektedir. Yok etmeye yarayan silgi, babasını öldüren Oldipus'u, dolayısıyla Wallas'ı işaret etmektedir. Burada bir başka önemli nokta da kırtasiyecî kadının kendisidir. Wallas kırtasiyecî kadının cazibesine kapılmış, onunla birlikte olmak istemiştir. Oysa bu kadın profesör Dupont'un eski eşi, yani Wallas'ın üvey annesidir. Bu da bize Oldipus'un bilmeksizin annesi ile evlenmesini işaret etmektedir.

Wallas da aynı Oldipus gibi küçüklüğünde babası tarafından terkedilmiş, doğduğu yeri terketmiş, doğduğu yere geri dönmüş ve bilmeden babasını bir çatışma sonunda öldürmüştür. Ayrıca Oldipus'un asıl anlamı "şiş ayak"

¹⁶ Lucien Goldmann, *Structures mentales et Création culturelle*, Edition Anthropos, Paris, 1970. s. 175.

¹⁷ *Les Gammes*, s. 132-133.

demektir. Wallas'ın yaptığı soruşturmalar sonunda romanın sonlarına doğru karşımıza çıkmış ayaklarla ¹⁸ çıkması da basit bir rastlantı değildir.

Görüldüğü gibi Alain Robbe-Grillet'nin ilk romanı ve diğer romanlarına da ana örnek olacak olan **Silgiler** Oidipus öyküsünün modern bir versiyonudur. İki öykü arasında tematik açıdan çok büyük benzerlikler vardır; ancak bu tematik benzerlikler yanında, biçimsel benzerliklerin de bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Oidipus öyküsünün başında kahinin söyledikleri, yani Kral Lalos'un oğlu tarafından öldürüleceği ve oğlunun annesiyle evleneceği, öykünün sonunda gerçekleşir; öykünün sonunda başa dönüş vardır. **Silgiler** gerçekte ölmemiş olan Profesör Dupont'un gazetelerdeki ölüm haberi ile başlar. Burada kahinin rolünü gazeteciler üstlenmişlerdir. Aynı Oidipus öyküsünde olduğu gibi başta söylenenler romanın sonunda gerçek olur. Her iki öyküde de dairesel bir çizgi söz konusudur; yani öykünün başı ile sonu dairesel bir çizgi takip ederek çakışmaktadır.

Silgiler Giriş ve Sonuç dışında beş bölümden oluşur. Giriş ve Sonuç bölümlerinin aynı tümcelerle başlaması ilginçtir: "Kahvede alacakaranlıkta patron masa ve sandalyeleri, küllükleri, gazoz sifonlarını yerleştirmektedir; saat sabahın altısıdır". Roman saat sabahın altısında kahvenin açılışıyla başlamakta, yine yirmi dört saat sonra saat sabahın altısında kahvenin açılışı ile sona ermektedir. Burada Robbe-Grillet romanındaki daireselliği güneş sisteminin daireselliği ile vurgulamak istemiştir. Ancak romanda ikinci bir yirmi dört saat daha söz konusudur. Garinati Profesör Dupont'a bir gün öncesi akşam saat 7.30'da ateş etmiş, yine yirmi dört saat sonra akşam saat 7.30'da Wallas tarafından öldürülmüştür. Romanda iki dairesel zaman çizgisi vardır ve bu iki zaman çizgisi kesişerek on buçuk saatlik bir zaman dilimi içerisinde birlikte hareket etmektedirler. **Silgiler**'deki dairesellik yalnızca zamansal açıdan değildir; mekanda da daireselliğin önemli bir yeri vardır. Kentin bir bulvarla dairesel bir şekilde çevrelenmesi mekandaki daireselliğin en güzel örneklerinden biridir.

¹⁸ Aynı eser, s. 259.

Oldipus öyküsünün daireselliğinden esinlenildiği açıkça belli olan bu dairesellik Robbe-Grillet'in romanlarının biçiminin özünü oluşturur. **Gözlemci**'de yan yatılınca (∞) sonsuzluk anlamına gelen 8 şeklinin önemli bir yeri vardır. Kol saati satmak için bulunduğu yerden üç saatlik uzaklıktaki bir adaya gelen Mathias'ın bir bisiklet (8'in yan yatırılmış şekli) kiralayarak adayı turlaması, bisikletin zincirinin bozulmasıyla gemiyi kaçırmaması ve adada zorunlu bir şekilde üç gün daha kalarak adadaki turlarının 8 şekline dönüşmesi, Robbe-Grillet'in romanlarındaki daireselliğin önemini vurgulamaktadır. **Panjur**'un yapısında da aynı dairesellik söz konusudur. Romanda terasdaki sütunun gölgesinin güneşin hareketiyle hareketlilik kazanması ve 24 saatin daireselliğini simgelemesi, romanda sık sık karşımıza çıkan bu sütun gölgesinin ilk ve son bölümlerde tasvir edilerek romanın daireselliğinin vurgulanması, yine kısını devamlı olarak gözetleyen kiskanç kocanın yaptığı gözetlemelerden herhangi bir sonuca ulaşamayarak romanın sonunda yeniden başlangıç noktasına dönmesi, Oldipus öyküsünün dairesel yapısının yeni uygulanmasından başka bir şey değildir. Daha sonraki romanlarında da devam edecek olan bu dairesellik, bu devamlı başlangıç noktasına dönüş Robbe-Grillet'in romanlarının yapısının genel çizgilerini oluşturmaktadır.

Bu dairesellik Oldipus öyküsündeki daireselliğe benzetmekle birlikte, basit, kronolojik bir dairesellik değil, Robbe-Grillet'in "modası geçmiş dört kavram" başlıklı yazısında belirttiği, anlamını kendisi yaratan bir daireselliktir.

Diğer romanların ana örneği olan **Silgiler** bize "polislik bir olayı sergiler: 'bir katil, bir dedektif, bir kurban vardır'; ancak bu geleneksel kişiler arasındaki ilişkiler 'basit' değildir ve bizim alışkın olduğumuz saatlerle, dakikalarla ve saniyelerle ölçülen çizgisel bir kronolojiye göre düzenlenmemiştir."¹⁹ Robbe-Grillet **Silgiler**'de klasik trajedideki zaman birliğini anımsatırcasına yirmi dört saatlik bir zaman dilimi üzerinde dursa da, romanlarında saatlerle ölçülen zamanın hiçbir değeri yoktur; ona göre gerçek zaman insana özgü, insanın içindeki zamandır; bir başka şekilde söylemek gerekirse Robbe-Grillet'de zaman öznel bir zamandır. Wallas'ın kentli dolaşırken geriye dönüşlerle çocukluk

¹⁹ Antoine Adam, Georges Lermnier, Edouard Morot Sir, **Littérature Française**, Paris, Larousse, s.335.

yıllarına dönmesi, kentlin değişik yerlerinin tasviri, tarihin derinliklerinden kopup gelen Sfenks görüntüsü, değişik kişilerin profesör Dupont'un ölümü ile ilgili tahminleri, aynı olayın farklı gözlemcilerle değişik görünüm alması, **Silgiler**'i klasik roman örgüsünden kurtararak ona yepyeni, kendi kendine yeten bir biçim kazandırır. **Silgiler**'deki dairesellik, aynı **Panjur**'daki sütunun gölgesinin sütun etrafında dönüp dolaşması gibi bir devamlılığın, durmadan tekrarlanan bir devamlılığın simgesidir. Şüphesiz bunun içindir ki Oidipus öyküsü bitmemiş, asırlar sonra Wallas ile yeniden gündeme gelmiştir; bunun içindir ki Robbe-Grillet'in romanlarında tek bir kişi söz konusu değildir, "bütün kişiler çifttir"²⁰; hatta yalnız kişiler değil olaylar da çifttir. **Silgiler**'de Profesör Dupont'un ölümü birer gün arayla farklı şekillerde iki defa yayınlanmıştır: Birincisinde bir soyguncu tarafından öldürülmüş, ikinci haberde ise Dupont bir araba çarpması sonucu ölmüştür. Kahvenin patronu tarafından açıklanan habere Antoine'ın "Dupont adında birinin her akşam öldürüldüğüne inanamamızı istemeyeceksin" sözüne sarhoşun: "panayırda birden fazla eşek var"²¹ şeklinde karşılık vermesi Robbe-Grillet'deki çoğulculuğun değişik bir şekilde ifadesinden başka bir şey değildir. Yine **Silgiler**'de, **Dehlizde (Dans Le Labyrinthe)**'de veya Robbe-Grillet'in başka romanında bütün evler, bütün sokaklar, birçok yerin birbirine benzediği devamlı bir şekilde vurgulanmaktadır.

"Alain Robbe-Grillet'de başlangıç yoktur; yalnızca yeniden başlama vardır". Onun romanlarında "hiçbir şey başlamaz, her şey yeniden başlar", "hiçbir sürprizin yeri yoktur."²² "Konu bir kere oluşturuldu mu, gerisi yalnızca bu konunun değişik şekilleri"²³, benzer şekilleridir.

Benzerlik Robbe-Grillet'in romanlarının en önemli özelliklerinin biridir. Aynı şeyler romanlarında tekrarlanıp durur. Bunun içindir ki Robbe-Grillet'in romanlarında "olay gelişmez: kendi üzerine sarılır."²⁴ Ancak bu benzerlikler metafor (eğretileme) ile kanştırmamak gerekir. Robbe-Grillet metafora karşıdır. "...

²⁰ Didier Anzieu, Le Discours de l'obsessionnel dans les romans de Robbe-Grillet, **Les Temps Modernes**, Octobre 1965, No: 233, s. 624.

²¹ **Les Gammes**, s. 262.

²² Jean Claude-Varelle, **Alain Robbe-Grillet, L'Étrange**, Paris, Nizet, 1981, . 121-122.

²³ Gerard Genette, **Tel Quel**, Hiver 1962, No: 8.

²⁴ Aynı eser.

ormanın 'kalbinden', güneşin 'acımasızlığından', bir köyün vadinin derinliklerinde 'büzülmüşlüğü'nden söz etmek, bunlar hakkında birtakım bilgiler vermek anlamına gelir."²⁵ Gerçeğin adlandırılması demek olan bu yöntemde, köy vadinin derinliklerinde "büzülmüş" değil de "yalnızca yerleşmiş olsa ne kaybedecektir"²⁶ diyerek metafora olan tepkisini açıkca belirten Robbe-Grillet'nin sübjektif realite anlayışına ters düşer.

Robbe-Grillet bir çeşit açıklama veya yorum olan anlatıma yönelik anlamı net, açık metaforlar yerine, herhangi bir anlatıma yönelik olmayan, anlamı kapalı, anlamı biçimlerinde gizli olan, okuyucuyu esinlendirici benzetmeleri tercih eder.²⁷ Robbe-Grillet "bütün benzetmelerin tehlikeli olduğundan" söz eder. Ancak onun karşı olduğu açıklamaya, anlatıma, yoruma yönelik benzetmelerdir. O, "gökyüzünde bir at şekli bulmaya"²⁸ karşıdır. Ancak benzer iki bulutu yan yana koymanın hiçbir sakıncası yoktur. Özetle Robbe-Grillet'deki metafor yapısal bir metafordur.

Robbe-Grillet'nin Oldipus serüveninden esinlendiği, üzerinde önemle durulması gereken ve eleştirmenlerin göz ardı ettiği bir başka nokta daha vardır: Oldipus öyküsünde Sfenksin sorduğu bilmece ve bu bilmeceyi bilenlerin **Silgiler**'de bir sarhoş tarafından değişik biçimlerde sorulması ve romanın başından sonuna kadar benzer şekillerde sık sık karşımıza çıkması. Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Oldipus Thebai'ye geldiğinde Sfenksin kendisine sorduğu bilmeceyi bilerek Thebai kralı olmuştur. **Silgiler**'de bir sarhoşun kafasına taktığı bu bilmece sık sık karşımıza çıkmakta ve sarhoş tarafından değişik biçimlerde Wallas'a sorulmaktadır. Bilmece en kapsamlı şekliyle romanın 233 ve 234'üncü sayfalarında aşağıdaki biçimde soruluyor:

[“Oblique” (eğri çizgi) sözcüğünün anlamı ile ilgili bir tartışma yapılmaktadır]

²⁵ Alain Robbe-Grillet, *Pour un nouveau roman*, s. 58-59.

²⁶ Aynı eser, s. 59.

²⁷ Jean Ricardou, *Terrorisme, Théorie, Robbe-Grillet*, Colloque de Cerisy I, Paris, Union Générale d'Éditions (10/18), 1976, s. 22-23.

²⁸ Alain Robbe-Grillet, *Pour un nouveau roman*, s.64.

Sarhoş konuşmaya katılmak için yerinden kalkar. Ayakta pek fazla duramadığından hemen Wallas'ın yanına oturur. Konuşmasını karıştırmamak için yavaş yavaş şöyle söyler:

- Sabahleyin anne-babasını hangi hayvanın öldürdüğünü konusunda biraz bir şeyler söyle...

- Bir bu sersem eksikti; diye bağırır Antoine. Bahse girerim sen bir "oblique"nin ne demek olduğunu bile bilmiyorsundur?

- Sen, sen bana "oblique" görünüyorsun, der sarhoş yumuşak bir şekilde. Bilmeceler, onları ben soruyorum. Eski dostum için çok özel bir bilmecem var...

İki tartışmacı yeni katılımcıların arkasından bara doğru giderler. Wallas sarhoşa sırtını döner; buna rağmen sarhoş neşeli ve ciddi bir tonla:

- Sabah annesini-babasını yiyen, öğleyin mahremiyle ilişki kuran ve akşam da kör olan hayvan hangisidir? diye sorar.

Tezgahın başında konuşma genelleşir, fakat beş kişi birden aynı anda konuştuğundan, Wallas konuşmaların yalnızca bazı kısımlarını anlayabilir.

- O halde, diye ısrar eder sarhoş, bulamıyor musun? Aslında pek zor değil: Sabah annesini-babasını yiyen, öğleyin kör... Hayır... sabah kör, öğleyin mahremiyle ilişki kuran, akşam annesini-babasını yiyen. Nasıl? Hangi hayvan?

Allah'dan ki bu sırada boşalan bardakları almak için patron gelir.

- Bu gece de kalacağım, der ona Wallas.

- Ve sonra içkinin parasını da öder, diye ilave eder Sarhoş.

Fakat hiçkimse bu isteği dikkate almaz.

- Peki sen sağır mısın? der Sarhoş. Hey arkadaş! Öğleyin sağır, akşam kör müydü neydi?

- Onu rahat bırak, der patron.

- Ve sabah topallayan, diye tamamlar Sarhoş birdenbire ciddileşerek.

- Sana onu rahat bırakmanı söylüyorum.

- Peki, kötü hiçbir şey yapmıyorum, bir bilmeca soruyorum.

Patron toz bezyle masaya vurarak:

- Bilmecelerininle kafa patlatıyorsun.

Bu bilmecelerle anlatılmak istenilen şüphesiz Ödipus ve dolayısıyla Wallas. O da Ödipus gibi bilmeden babasını öldürmüş ve kırtasiye dükkanındaki kadının üvey annesi olduğunu bilmeden ona karşı bir arzu duymuştur. Robbe-Grillet Ödipus efsanesini malzeme olarak kullanırken Freud'ün "Ödipus kompleksi"ni düşünmüş olabilir. Ancak **Silgiler**'de Sarhoşun bilmeceleriyle

dumadan karşımıza çıkmasının daha önemli bir yanı var. Değişik biçimlerde, karmaşık bir şekilde sunulan ve cevapsız bırakılan bu bilmece Robbe-Grillet'in romanlarının bilmececi, gizemli yapısını yansıtmaktadır. Oidipus'un günümüzdeki sözcük anlamı: "karanlık ve karmaşık şeyleri bilen, çözen" demektir. Oidipus öyküsünde Sfenksin sorduğu bilmece Oidipus tarafından doğru olarak cevaplanmıştır. **Silgiler**'de sarhoşun devamlı olarak sorduğu bilmece hep cevapsız bırakılmaktadır; bu da gizemliliği devam ettirmek içindir. Romanın son bölümünün son sayfalarında yine Wallas'ın karşısına bir bilmeceyle çıkacak olan sarhoş bilmececiyi öncekilerden çok daha değişik bir biçimde sorar: "Siyah, uçan ve altı ayaklı hayvan hangisidir?"²⁹. Bilmececiyi tekrar tekrar değişik şekillerde sorulması, zaten karmaşık olan bilmeceyi daha da karmaşık kılmaktadır. Çözümü zor bir bilmece gibi sunulan Robbe-Grillet'in romanlarında hep bu karmaşıklık vardır. **Silgiler**'de profesör Dupont'un ölüm olayı Wallas için Sarhoşun sorduğu bilmece kadar çözümü zor bir olaydır. **Gözlemci**'de adaya kol saatli satmak için gelen Mathias'ın küçük bir kız çocuğunu sadistçe öldürmesi ve bunu saklamaya çalışması romanın yapısını ve romandaki olayları okuyucu için yine çözümü zor bir bilmeceye dönüştürmüştür. Bu bilmececi kompozisyonun en iyi uygulandığı roman olan **Panjur**'da anlatıcı karısı A... ile komşuları Franck arasındaki bir ilişkiden şüphelenmekte, devamlı olarak karısını gözetlemektedir; ancak romanın sonuna gelindiğinde ne Anlatıcı, ne de okuyucu bu ilişki konusunda hiçbir ipucu elde edememiş, kafalanındaki sorular cevapsız kalmıştır. **Dehlizde**'de savaşta ölen arkadaşının paketini babasına teslim etmek için geldiği kentde bir asker birbirine benzer karmakarışık sokaklarda paketli yerine ulaştıramadan ölecektir. Robbe-Grillet'in yalnız romanlarında değil, filmlerinde de aynı gizemlilik, aynı bilmececi yapı vardır. İstanbul'da çevrilen **Ölümsüz Kadın (L'Immortelle)**'de bir Fransızca öğretmenin İstanbul'da tanıştığı gizemli bir kadının gizemleriyle birlikte bir araba kazasında ölmesi ve bu kadını araştırmaya koyulan Fransızca öğretmenin de aynı şekilde hiçbir şeyi çözümleyemeden araba kazasında aynı akbete uğraması ele alınmıştır.

²⁹ Les Gammes, s. 262.

Robbe-Grillet **Silgiler**'deki sarhoşa benzemektedir; okuyucusunu cevaplaması zor bir bilmeceyle karşı karşıya bırakıp, kendisi bir kenara çekilmektedir. Sarhoşun bilmeceyi değişik şekillerde sunarak kompleks hale getirdiği gibi, Robbe-Grillet de olayları küçük değişikliklerle tekrar tekrar gözlerimizin önüne sererek okuyucusunu içinden çıkılması zor bir labirentin içine sokmaktadır.

Gördüğümüz gibi Oldipus efsanesinin Robbe-Grillet'in romanında gerek tematik açıdan, gerekse biçimsel açıdan önemli bir yeri vardır. Hatta biraz daha da ileriye giderek Oldipus'a benzeyen roman kahramanlarının bazı yönleriyle Robbe-Grillet'in kendi yaşamını yansıttığını da söyleyebiliriz. Robbe-Grillet'in 1985'de yaptığı şok edici şu açıklamalar da bunu doğrular niteliktedir: "50'li yıllarda yazdığım romanlarda benim kendimin de portreleri vardır. Geniş ölçüde bu romanların asıl kahramanıyım." "Gözetleyici'nin kahramanı Mathias'ın benimkine yakın seksüel düşleri var." "Üçüncü romanım **Panjur** tamamıyla otobiyografik bir roman. (...) Ve buradaki öykü, gerçekte koca değil komşu da olsam, büyük bir ölçüde benim kendi yaşamımın öyküsüdür.³⁰ Robbe-Grillet'in kahramanlarının "müşterek bir noktası" vardır: hepsinin "aileleri yoktur; veya daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, ya babaları yoktur, ya da babalarının kim olduğu belli değildir."³¹ Hep "ölmüş bir çocuk" konusunun sık sık karşımıza çıkması basit bir rastlantı olmasa gerek. Ayrıca Didier Anzieu'nün belirttiği gibi erkek roman kahramanların yanında kadın kahramanlara pek yer verilmemesi veya bu kahramanların bazılarının birlikte oldukları kadınlarla aralarındaki ilişkilerin sağlam olmaması³² bizi Freud'ün ünlü "Oldipus kompleksi"ni düşünmeye zorlar. Ancak bütün bunlar doğru da olsa, Robbe-Grillet'in roman sanatını "Oldipus kompleksi" veya Oldipus efsanesiyle açıklamaya kalkışmak da çok büyük bir yanlıdır. Klasik bir konunun ele alınmış olması veya romandaki bazı kişilerle Robbe-Grillet arasında benzerliklerin bulunması, Robbe-Grillet'in roman sanatını başka bir biçimde yorumlamamızı gerektirmez. Sonuçta bütün bu anlamları klasik romanda olduğu gibi bir anlatıcı

³⁰ Alain Robbe-Grillet Autobiographe, propos recueillis par Jean Montalbetti, *Magazine Littéraire*, no: 214, 1985.

³¹ Didier Anzieu, *Adı geçen eser*, s.633.

³² Aynı eser.

veya yazar anlatmamış, romanın biçimli yaratmıştır. Oidipus öyküsü romanda sadece bir malzemedir; nesnelere aynı görevi yapan, aynı **Panjur**'daki buz kovası, kırkayak veya panjur gibi romanın oluşması için gerekli bir malzemedir. Ayrıca Claude Astier'nin de belirttiği gibi Robbe-Grillet klasik trajediyle eleştirmek için Oidipus öyküsünden yararlanmıştır. **Silgiler**'de klasik bir öyküyü yeniden ele almış ve kendi sanat anlayışı ile yeniden yaratmıştır. Oidipus **Silgiler**'de "hem vardır, hem de yoktur; hem gösterilmiş, hem de alaya alınmıştır; hem yok edilmiş, hem de yeniden yaratılmıştır."³³

³³ Claude Astier, Un avatar du mythe d'Oedipe dans la Littérature, **Robbe-Grillet, Obliques**, s. 84.